BOUTERBODE

Nr. 26 ~ een uitgave van het Paulus Archief ~ **mei 2006**

DE ALLEREERSTE PAULUS-BOEKJES

De lotgevallen van een boskabouter, een krant en een uitgever

Vanaf Bouterbode nummer nul hebben we u regelmatig bestookt met feiten over de ontstaansgeschiedenis van de Paulus-stripstroken, die vanaf 1946 in Het Vrije Volk verschenen. Drie eenvoudige tekeningetjes en een stukje tekst over de dieren in het grote bos, dat volwassenen roerde en kinderen de verschrikkingen van de voorbije oorlog even deed vergeten. De eerste maanden was plaatsing van de dagelijkse stripaflevering geheel ondergeschikt aan het nieuwsaanbod. Maar de positie van Dulieus werk veranderde, toen de krant eenmaal doorkreeg dat de populariteit van de kleine boskabouter onder de lezers snel toenam.

Dat Paulus vanaf dat moment een belangrijkere plaats in het dagblad innam, bewijst onder-meer de manier waarop de redactie cq. de uitgeverij omging met de boekuitgaven die op de strippublicatie volgden. Jarenlang gebruikte de krant de gebundelde strips van Jean Dulieu om meer vaste lezers te trekken. Vanaf eind 1946 publiceerde Het Vrije Volk bijna dagelijks wervende advertenties, waarin de Paulus-figuur vaak door andere tekenaars dan zijn geestelijk vader werd neergezet. Veel van deze tekeningen werden anoniem vervaardigd en zullen waarschijnlijk nooit meer van een naam kunnen worden voorzien. Daarnaast verscheen reclamewerk dat duidelijke stijlkenmerken vertoonde van illustratoren als Wim Bijmoer, Bach Schuurmans en les Spreekmeester. Voor alle duidelijkheid, het Paulus-boek waarmee de krant in beginsel adverteerde was niet **Het Winterboek van Paulus** (dat verscheen een paar jaar later), maar een langwerpige (oblong) uitgave met een bundeling van de krantenstrip.

Vijf plus één

Op het eerste gezicht is de op krantenpapier gedrukte Paulus-stripreeks vrij overzichtelijk. Het gaat om een zestal deeltjes, getiteld: **De lotgevallen van een boskabouter, Avonturen met den veldkabouter Pieter, Van kippen, een boot en een voorgevoel, Gevaarlijke ontmoetingen, Bij de aardkabouters** en **De reis naar de Puntster.**
De eerste vijf boekjes omvatten samen de stripafleveringen 1 t/m 338. Hun omslagillustratie is zeer herkenbaar door toepassing van een dieprode steunkleur, die sindsdien zo kenmerkend is gebleven voor het werk van de boskabouter. Feitelijk was Paulus direct al even rood als het nest waaruit hij afkomstig was.
Het zesde en laatste stripdeeltje week in alles af van zijn voorgangers. Het kreeg een full color omslag, terwijl voor de inhoud werd gekozen uit een afgerond deel uit het doorlopende stripverhaal dat niet aansloot op deeltje vijf (afl. 1629 t/m 1738). Bovendien was het boekje meer dan anderhalf keer zo dik als de voorgaande deeltjes. Ondanks dat heeft het 't voortbestaan van de reeks niet kunnen redden. Terwijl Jean Dulieu zich op Terschelling een slag in de rondte werkte, begon De Arbeiderspers haar interesse voor de boskabouter langzaam te verliezen.

Een rommeltje

Voor wie dieper in deze materie wil duiken en geïnteresseerd is in de verschillende drukken van de boekjes, wordt het wat ingewikkelder. Zoals gezegd omvat deze reeks dus zes titels, maar net als bij veel andere studies geldt ook hier dat hoe meer men boven water krijgt, hoe meer vraagtekens er tegelijkertijd ontstaan. De uitgever is uiterst summier geweest met het plaatsen van gegevens over druk en jaar van uitgifte, terwijl bovendien de 'Paulus-cijfers' in de boekhouding van De Arbeiderspers niet altijd met elkaar lijken overeen te komen. Eigenlijk is het een rommeltje.
Het Paulus Archief krijgt de laatste tijd veel vragen over deze boekenreeks, waarvan zelfs de afmetingen van de bladspiegel tot verwarring aanleiding lijken te geven. En hoewel we allerminst menen de wijsheid op dit punt in pacht te hebben, willen we toch een poging doen om hierin meer duidelijkheid te verschaffen. Dat alles in de hoop dat u reageert als u een andere mening bent toegedaan of als u over gegevens bezit die ons verhaal tegenspreken dan wel aanvullen.

Werft een abonné

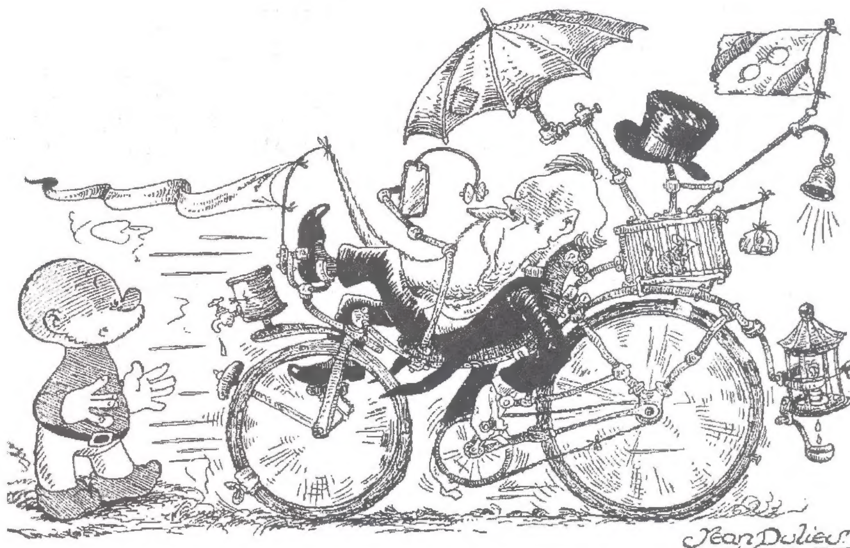
Het stripverhaal van Jean Dulieu stond vanaf februari 1946 in de krant en boekje nummer één van de stripreeks, **De lotgevallen van een boskabouter,** werd al binnen het jaar gepubliceerd. Net als bij de volgende deeltjes gebruikte uitgeverij De Arbeiderspers - tevens

zie verder pagina 3

PUNT OP DE LIGFIETS

In nummer 2006-1 van het blad Ligfiets& (een liggend vormgegeven uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Human Powered Vehicles) vonden we een artikel met de kop 'Mag mijn fiets in uw strip?'. Hierin beschrijft ligfietsenist Jilles Bijsterveld zijn speurtocht naar ligfietsen in het stripverhaal. Hij vertelt ook over zijn poging om een ligfiets in de strip Franka van tekenaar Henk Kuijpers te krijgen. Een wens die uiteindelijk in vervulling ging.

In de opening van zijn artikel verwijst Jilles naar het werk van Jan Dulieu, waar al in de jaren vijftig een soort ligfiets in voorkomt. Het gaat dan om een vinding van professor Punt in Kris Kras nr.6 van 1956.
"Ik was uitermate verbaasd toen ik dit verhaal onder ogen kreeg," aldus de schrijver. *"Tenslotte heeft de fiets van professor Punt veel weg van een ligfiets. De aandrijving is wel wat anders, maar dat deert niet. Professor Punt ligt op zijn uitvinding."*

● *De fiets van professor Punt is overduidelijk een voorloper van de huidige ligfiets. Opnieuw was de geleerde zijn tijd ver vooruit. Maar zoals gewoonlijk was hij wel een beetje de richting kwijt...*

Achteruitliggen...
Inderdaad is de aandrijving anders en zeer des Punts, maar met de fiets is nog veel meer aan de hand. Die 'wat andere' aandrijving heeft namelijk tot gevolg dat de professor achteruit rijdt! Kijk naar de streepjes voor het voorwiel en naar het vaantje dat aan het stuur hangt. Daarom heeft Punt ook een spiegeltje nodig met voorhangend brilletje en klingelt er aan de achterzijde (nu voorzijde!) van zijn voertuig een waarschuwend belletje. Tja, de uitvinder heeft het beslist niet makkelijk.

Subtiel is trouwens de hengel-en-wortel grap. Normaal bedoeld om paard en wagen aan het lopen te krijgen en hier in de nietwerkende variant van hengel-en-kaas en een muis.

Waarom een Vicky?
Overigens waren we al veel eerder een fietsillustratie van Dulieu tegengekomen: een soort

● *"Het regende onderdelen. Ik droeg de fiets aan touwtjes...," schreef Dulieu bij deze illustratie bij een artikel over een tocht door de Ardennen: "...hoewel ik zowat alles verloren had wat men menselijkerwijs kán verliezen aan onmisbare onderdelen, liep die motor alsof de baardige duivel hem op de hielen zat."*

'zelfportret onder moeilijke omstandigheden'. De auteur bereed kort na de oorlog een der eerste bromfietsen van Nederlands fabrikaat, een Vicky. Met deze bijzondere machine (want zo mag je deze fiets met hulpmotor in het achterwiel wel noemen) maakte hij eerst een aantal verkennende tochten naar Scandinavië en de Ardennen, om daarna aan een monsterrit over de Alpen naar Italië te beginnen! En geloof het of niet, hij kwam weer heelhuids terug! Van deze reizen maakte Dulieu voor het tijdschrift van de bromfietsfabrikant geïllustreerde verslagen. Bovenstaande tekening komt uit een bijdrage uit 1951, getiteld 'Waarom ik op een Vicky rijd'.

DAG

Heb je misschien de boekenlegger van een paar jaar terug nog? Zwart met lopende Paulusjes erop, voor in de rode boeken.
Zou ik er een van je kunnen krijgen of kopen? Ik ben niet zo'n briefjesschrijver...

Elzo de Visser
Hoogezand

TYPEX

In Bouterbode nr. 16 van juni 2004 deed u een beroep op uw lezerspubliek om voorbeelden van een niet door Jean Dulieu getekende Paulus toe te sturen. Dat niet veel collega tekenaars-schrijvers zich aan Paulus hebben vergrepen vermoedde u toen al terecht, getuige de weinige reacties die u ontving. Daarom ben ik blij dat ik u deze Paulus van de bekende tekenaar Typex - zijn werk staat regelmatig in onder meer Vrij Nederland en de VPRO-Gids - kan toesturen. Hij werd vijf jaar geleden in het door uitgeverij Oog & Blik uitgegeven boekje ***Melkman*** *geschetst. Origineel werk van Typex hing destijds in de helaas alweer ter ziele galerie Fuzzy Art. Galeriehoudster Dominique heeft voor mij bemiddeld om te zorgen dat ik mijn originele Typex zou krijgen. Mijn enige verzoek was dat hij een Paulusfiguur zou tekenen; Typex is er vervolgens op fraaie wijze mee aan de slag gegaan. (Ter informatie van de nietkenner: het andere figuurtje speelt een rol in Melkman.)*
Voor de goede orde: de Bouterbode bestond al lang, maar u had nog geen oproep geplaatst voor dergelijke Paulus imitaties. Je zou kunnen zeggen dat deze op bestelling werd geleverd.

Jon van den Berg
Amsterdam

Alle brievenschrijvers kregen weer een Paulus-boekenlegger toegestuurd.

BOUTERBODE 26 - redactie: Maarten J. de Meulder - redactieadres: Dobbenwal 47, 9407 AD Assen / bouterbode@paulusarchief.nl - drukwerk: De Marge, Groningen - abonnement: € 6,50 voor bode 26 t/m 30 op Postbank 3945495 tnv Uitg. De Meulder te Assen - verantwoording: Alle Paulus-illustraties: © Jean Dulieu

DE EERSTE PAULUS-BOEKJES (vervolg van pagina 1)

uitgever van de krant Het Vrije Volk - het boekje eerst als reclamemiddel om de oplage van de krant te vergroten, alvorens het vrij te geven voor de verkoop.
Vanaf december 1946 adverteerde de krant met teksten als: *"Wist u dat er een boekje van Paulus verschijnt? Verrast Uw kind ermee! Werft een abonné. Uit erkentelijkheid zenden wij U het boekje van KABOUTER PAULUS (nadat 5 weken abonnementsgeld is voldaan)."* Zo had de drukkerij nog een paar weken speling - tot over de jaargrens - om het boekje daadwerkelijk te produceren.
Paulus had succes, want slechts twee maanden na de eerste wervende advertentie schreeuwde de krant: *"Onze Winter-propaganda-actie een daverend succes! Een nettowinst van **8621** nieuwe abonné's."* Dat was uiteraard niet alleen het gevolg van de Paulus-advertenties, maar toch voegde de krant er een week later aan toe: *"Duizenden boekjes van "Paulus" zijn reeds verzonden!"*
Het feit dat we van dat eerste boekje ook een tweede en zelfs een derde druk uit het jaar 1947 kennen, geeft wel aan dat de uitgever eigenlijk geen wonderen verwachtte van de boskabouterverkoop. Aan de andere kant kan het natuurlijk ook het gevolg zijn geweest van papierschaarste, waar alle kranten en uitgeverijen in die periode mee kampten. Ook deeltje twee lijkt kort na het verschijnen al weer te zijn herdrukt, maar vast staat dat dat in elk geval bij boekje vier niet meer nodig was. Volgens de archieven van De Arbeiderspers werd dat vierde deeltje in 1949 meteen in een oplage van 20.000 exemplaren gedrukt!
De allereerste advertentie in de wervingscampagne met het eerste Paulus-boekje voor Het Vrije Volk stamt uit december 1946, maar pas tien maanden later (september '47) werd het boekje 'vrijgegeven' voor de verkoop. En dat was weer twee maanden nadat de krant in zijn advertenties was overgegaan op verstrekking van het tweede Paulus-deeltje bij het aanbrengen van een nieuwe abonnee. De eigenlijke verkoop van dat tweede boekje begon volgens de krantenadvertenties pas in januari van het jaar er op.

Gauw uitverkocht
Na deeltje vier duurde het tot 1951 voor deel vijf op de markt kwam. Kennelijk was de vaart er toen een beetje uit, want dit keer waarschuwde de uitgever in een krantenadvertentie al bij voorbaat: *"Bestel het dadelijk, want de oplage is betrekkelijk klein en daarom waarschijnlijk gauw uitverkocht. Ook de eerder verschenen Paulusboekjes zijn nu nog te leveren, binnenkort misschien niet meer."*
Pure verkooptactiek, naar we nu constateren.

Weer twee jaar later sloot deeltje zes de reeks af. Dat was de periode waarin De Arbeiderspers ook de oerversie van het boek **De hulpsinterklaas** uitgebracht. Kort daarop liet men Dulieu weten geen toekomst meer te zien in de avonturen van de boskabouter.
Exit Paulus bij het rode bolwerk. Of toch nog niet helemaal? Nee, want in weerwil van bovengenoemde waarschuwing restte er nog altijd een flinke hoeveelheid van alle uitgegeven deeltjes. En terwijl Dulieu zijn nieuwe Paulus-uitgaven al lang en breed bij Van der Peet had ondergebracht, besloot zijn oude uitgever in 1957 de kabouterrestanten op te ruimen door ze te bundelen en het dikke, in harde kaft gebonden boekwerk van een nieuwe titel te voorzien: Paulus Omnibus. (Voor de echte gravers: voorheen plaatste men deze bundeling-zonder-jaartal in 1952, maar onderzoek van Matla wees uit dat Het Vrije Volk pas in 1957 met deze uitgave begon te adverteren; vandaar de wijziging.)
Ook deze laatste actie van De Arbeiderspers kenmerkte zich door rommeligheid en verwarring. Dat moeten we concluderen als we de grote variatie aan bundelingen beschouwen die Paulus-verzamelaars de afgelopen decennia wisten te vergaren. Er blijken zowel blauwe als gele uitvoeringen te bestaan, maar de kleur van het omslag geeft geen enkele zekerheid over de inhoud. Er zijn omnibussen bekend waarin alle zes de deeltjes zijn opgenomen, maar ook bundelingen van slechts vijf deeltjes. In dat laatste geval kunnen dat zowel de boekjes 1 t/m 5 zijn als 2 t/m 6 zijn. Alles is mogelijk.
Het meest vreemde is dat het bij de Paulus Omnibus altijd om boekjes lijkt te gaan van de eerste druk (zonder jaartalvermelding), terwijl je bij uitgeversrestanten toch automatisch denkt aan een hoeveelheid van de laatste druk die op de schappen achterblijft. Om de een of andere reden lijkt de uitgever in die tijd heel bewust steeds een voorraadje van de eerste druk van ieder boekje opzij te hebben gelegd voor 'slechte tijden'. En waarom hij daarbij dan niet telkens gelijke hoeveelheden boekjes voor de Omnibus heeft gereserveerd om uiteindelijk identieke en complete bundelingen te vervaardigen zal altijd wel een raadsel blijven.

Schrijf ons! Of mail!
De Bouterbode-redactie en het Paulus Archief zouden het zeer op prijs stellen als u ons informatie kunt verschaffen over welke boekjes (en drukken) u in uw Paulus Omnibus heeft zitten. En of u meer variaties kent dan het overzicht dat we hieronder weergeven van de originele Paulus-stripboekjes. Ons adres vindt u in het colofon op pagina 2.

Paulus-stripuitgaven Uitgeverij De Arbeiderspers

deel	*jaar*	*imprint*
1.1	1947	Amsterdam - N.V. De Arbeiderspers
1.2	1947	Amsterdam - N.V. De Arbeiderspers - 1947
1.3	1947	Amsterdam - N.V. De Arbeiderspers - 1947 / Derde druk
2.1	1947	Amsterdam - N.V. De Arbeiderspers
2.2	1947	Amsterdam - N.V. De Arbeiderspers - 1947 / Tweede druk
3.1	1948	N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam
4.1	1949	[geen]
5.1	1951	N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam
6.1	1953	N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam

'n Goed einde....

Besluit het Oudejaar goed! Wijst Uw kennissen op het belang van een sterke democratisch-socialistische pers.

Werft een abonné

Uit erkentelijkheid zenden wij U het boekje van

(nadat 5 weken abonnementsgeld is voldaan).

HIER IS UW FORMULIER

Nieuwe abonné op „Het Vrije Volk".
Naam: ....
Adres: ....
Woonplaats: ....
Aangebracht door:
Naam: ....
Adres: ....
Woonplaats: ....
Verzoeke toezending van:
De avonturen van Paulus of
Boekenbon ad. ƒ 1.—

● *Wim Bijmoer werd bekend door zijn illustraties bij het werk van Annie M.G. Schmidt. Hij gaf ondermeer haar schaap Veronica, Dikkertje Dap, Beertje Pippeloentje en Abeltje een gezicht.*
Voor Het Vrije Volk tekende hij kort na de oorlog veel Paulus-getinte advertenties.

De uitvinding van Professor Punt

Paulus had zich juist aangekleed om een wandeling te maken, toen Pluim hem een briefje bracht. „Van professor Punt," zei hij er bij. „Dat is toevallig," zei Paulus, „ik was net van plan om hem op te zoeken want ik heb al zo lang niets van hem gehoord." Gauw keek Paulus wat er in het briefje stond. „Beste Paulus," schreef de professor, „ik heb een belangrijke uitvinding gedaan. Kom meteen kijken!" Paulus holde weg! Hij was erg nieuwsgierig, want de professor was een knap geleerde en die uitvinding moest dus wel iets heel bijzonders zijn.

Professor Punt was heel blij toen hij Paulus zag. Trots voerde hij hem naar een open plek in het bos. En daar stond de uitvinding. „Ik heb er drie volle maanden aan gewerkt, Paulus," verklaarde hij. Paulus keek beteuterd naar het ingewikkelde toestel. „Nu, wat zeg je er van?" vroeg de professor. „Het is geweldig," zei Paulus aarzelend. „Ik kan wel zien dat het heel knap bedacht is. Maar — eh — waar dient het eigenlijk voor?" „Dit," sprak professor Punt, „is één van de belangrijkste uitvindingen van deze eeuw. Een vereenvoudigde tafelbel, Paulus. Heel gemakkelijk te bedienen en het spaart een boel spierkracht. Je hoeft alleen maar aan dat handeltje te draaien en de bel belt." „Tjonge jonge," zei Paulus, „dat is me wat! Maar — eh — moet die hele uitvinding nu boven op de tafel staan?" „Ik kan merken dat jij niet veel verstand hebt van de hogere wetenschappen, Paulus," sprak de geleerde verontwaardigd. „Het belang van deze vereenvoudigde tafelbel, is juist gelegen in het feit, dat er geen tafel meer bij nodig is!"

